

zapojování učitelů do výzkumných výchovně vzdělávacích procesů v oblasti didaktik předmětů, jimž vyučují atp.

Měnit se bude patrně i pojetí jednotlivých pedagogicko-psychologických kursů pro mladé, "začínající" učitele vysokých škol i pro učitele zkušenější. Smyslem těchto pedagogicko-psychologických aktivit bude vyzbrojit vysokoškolské učitele nejenom základními pedagogickými dovednostmi (a u zkušenějších učitelů tyto dovednosti prohloubit, resp. jim poskytnout náměty k samostatnému rozvíjení jejich pedagogických činností), ale také podněcovat tyto učitele k pedagogické tvořivosti a tvůrčí pedagogické komunikaci se studenty. To znamená více diskutovat, řešit pedagogické situace, podněcovat učitele k hlubší pedagogické sebereflexi, poskytovat jim náměty a varianty řešení pedagogických problémů apod.

V našem zamýšlení jsme pouze upozornili na některé problémy rozvoje pedagogicko-psychologického vzdělávání vysokoškolských učitelů. Považujeme za žádoucí integrovat toto vzdělávání s ostatními oblastmi zvyšování kvalifikace vysokoškolských učitelů. Lze předpokládat, že v důsledku této integrace dosáhneme potřebné motivace vysokoškolských učitelů k vlastnímu sebevzdělávání i v oblasti pedagogicko-psychologické.

Demokracie ve škole

Květa Goulliová

Demokracie není člověku vrozena, musí se jí učit. Významný podíl na tomto úkolu by měla splnit škola. A nemělo by to být jen slovy!

Škola musí dětem vštěpovat smysl pro demokracii

- svou organizační strukturou, tj. organizovanou školskou soustavou i skladbou vnitřního řízení školy
- obsahem vzdělání
- celým výchovně vzdělávacím procesem, který musí zahrnovat a podporovat ideu i praxi demokracie způsobem přiměřeným věku žáků.

U jednotlivých momentů se zastavím blíže

Demokratičnost struktury školství je možno posuzovat z hlediska dítěte i společnosti.

Z hlediska dítěte musí školská soustava poskytovat rovné šance v přístupu ke vzdělání, tzn., že **každý by měl ve svém vzdělávání dospět co možná nejbliže ke stropu svých možností**. Poskytování rovných šancí zabezpečuje školská soustava tím, že vzdělání je dětem a mládeži dostupné z hlediska materiálního /tedy finančního a lokálního/, tím že nabízí různé cesty /co do směru a rychlosti postupu/, jimiž vychází vstříc různosti dětí, a tím, že soustava je ve vysoké míře prostupná, tj. poskytuje možnost korekcí učiněných rozhodnutí.

Z hlediska společnosti musí být ve školství - podobně jako ve všech jiných společenských institucích - zajištěn vyvážený vztah centrálních a lokálních subjektů při řízení soustavy v nejširším smyslu slova. Ale především musí být zajištěna co nejširší účast všech zainteresovaných subjektů - decizní sféry učitelů, odborů, zaměstnavatelů, rodičů, studentů ... - na určování cílů školské politiky a cílů a dokonce i obsahu vzdělávání.

V obecné rovině jsou tyto principy vcelku bezesporné. Cesta k jejich uplatnění je však nesnadná. Vztahy centra a místních orgánů jsou nově řešeny zákonem o státní správě ve školství. Úspěšnost tohoto řešení praxe prověřuje. Problém adekvátního začlenění vzdělávací soustavy do společenského ekonomického kontextu jím vyřešen nebyl, vzdělávací politika rovněž dosud formulována nebyla a bohužel nejsou uspokojivě koncipovány ani subjekty její tvorby. Absence demokratické vzdělávací politiky se nepříznivě projevuje i v pomalých a nedostatečných proměnách obsahu vzdělání.

Demokracie v obsahu vzdělání je zpravidla měřena názorovou pluralitou a svobodomyšlností. U nás se o takových věcech hovoří málo a ještě s jistou lehkomyšlností. Vždyť nakolik je naše škola připravena tolerovat názorovou odlišnost u žáků a dokonce sama prezentovat různé názory, aniž by předem některému stranila? Přitom názorová pluralita má nejen význam výchovný /pro výchovu k toleranci a k demokracii, ale je i významnou hodnotou vzdělávací: jen při názorové pluralitě je možno cvičit schopnost uvažování, myšlení ve vzájemných souvislostech, třbit vlastní názor. A vzhledem k situaci ve školství není zanedbatelná ani možnost zvýšit touto cestou přitažlivost výuky a tím i její efektivnost.

To, co bylo dosud k obsahu řečeno, je jaksi "svrchní" vrstva problému. Obsah vzdělání vychází z hierarchie hodnot ve společnosti. Ta ovlivňovala nejen předměty společenskovední, ale hlavně proporce jednotlivých složek vzdělání. V této rovině nejde samozřejmě jen o proporce na úrovni hodin v učebním plánu té které školy, ale i o subtilnější a složitější projevy společensky uznávané váhy příslušné vzdělávací oblasti v celkovém obsahu vzdělání, takže

se dostáváme zpět ke struktuře vzdělávací soustavy, ke vztahu všeobecného a odborného vzdělání v individuální vzdělávací "kariéře" a k proporcím všeobecného a odborného vzdělávání ve struktuře soustavy.

Obsah vzdělání se bude přetvářet nově a bude se tak dít v jednotlivých rovinách s různou rychlostí. Je třeba, aby proces jeho tvorby byl přirozeně pluralitní, aby nedocházelo k voluntaristickým deformacím z ideologických pozic, nýbrž aby se obsah utvářel na základě důkladných analýz potřeb jak individua, tak společnosti, a vycházel jim vstříc. Nutnost změny proporcí všeobecného a odborného vzdělání a změny charakteru všeobecného vzdělání /především ve směru výraznějšího začlenění soudobé reality a odklonu od verbalismu/ se jeví jako nepochybné, třebaže obtížně realizované pohyby.

Nejpříjemší a nejúčinnější by měla být **výchova k demokracii působením vnitřního života a prostředí školy**. Přestože její realizace není spjata v podstatě s žádnými náklady, nebude ani snadná, ani krátká. Od příkazů k dialogu je daleko.

Škola by především měla být pozorná k sociálním nerovnostem mezi žáky, které - ač existovaly - byly přehlíženy; nyní, kdy budu růst, se škola musí učit je stírat, napomáhat k zeslabování jejich dopadu. Prvním nezbytným krokem k tomu je zpřístupnění obsahu učiva, jeho zprostředkování učitelem tak, aby byl překonán zhusta nesrozumitelný jazyk učebnic, s cílem zmenšit závislost dítěte na rodičovské pomoci či překonat vliv nepodnětného rodinného prostředí. Velmi záhy je samozřejmě zapotřebí přepracovat samotné učebnice.

Škola musí podporovat praxi demokracie. Musí vytvořit především prostor pro vyjádření /sebevyjádření/ dítěte, a to jak vůči ostatním dětem, tak vůči učiteli. To předpokládá výcvik umění naslouchat, umění ptát se a odpovídat, znamená to cvičit schopnost argumentace v dialogu, schopnost tolerance a dovednost kooperovat.

Prostor pro dialog je prostorem pro partnerství, jehož předpokladem a trvalým průvodcem je důvěra - důvěra mezi žákem a učitelem, mezi školou a rodiči. Její nastolení rovněž nebude snadné, ale zřejmý psychologický a sociální zisk z ní by měl být pro usilování o důvěru silným motivem. Důvěra spočívá do značné míry na opravdovosti. Po létech deformací bude těžké jí dosáhnout, ale jak učitelé ani sobě, tak celá společnost učitelům by měli dodávat odvahu k autenticitě. Při hledání správné míry názorové angažovanosti se nelze vyhnout chybám, ale opravdovost případnou chybu v očích žáka umenší a omluví.